

"מתורתו לנשמה"

דיונים הלכתיים מתורת מרן מלכא רבינו עובדיה יוסף זיע"א
בדברי חכמינו הספרדים נ"ע אשר יום פטירתם חל בשבוע הקרוב

יוצא לאור ע"י מכון "הזון עובדיה בנשר"

פרשת "תולדות" התשפ"ג - גליון 2

ברכת הפאפיה להלכה ולמעשה. טלטול ברשות הרבים כאשר החוט של צורת הפתח אינו מתוח כל צרכו. קריאה בשבת בספר לאור החשמל. חובת האב ללמד לבנו שנים מקרא ואחד תרגום בטעמים. זיקת אשה לבעלה הראשון גם אחרי שנישאה שוב. תפלין בכתב אשכנזי לספרדי. סחיטת תפוזים בשבת על סוכר

יום ראשון ג' בכסלו התשפ"ג - 27 בנובמבר 2022 למנינם
הילולת "חכם צאלח סומך" - בנו של רבי עבדאללה סומך זיע"א

ברכת הפאפיה להלכה ולמעשה

חכם צאלח סומך, בנו של רבי עובדיה אברהם יוסף סומך, הידוע בכינויו רבי "עבדאללה" סומך, בעל ה"זבחי צדק" גיסו ורבו של ה"בן איש חי" נולד בבגדאד בשנת ה'תקצ"א והתפרסם כתלמיד חכם מובהק כאביו, וכמה חיזושי תורה ממנו נתפרסמו בספר "זבחי צדק" לאביו (ח"ב, שו"ת, או"ח עמוד כ, כד) ובשו"ת רב פעלים מאת רבי יוסף חיים (ח"א יו"ד סימן כח, וח"ב או"ח סימן ל, וח"ג ח"מ סימן ז). היה גדול בתורה ובמעשים טובים, ממש יומם וליילה לא פסק פומיה מגירסא, והעמיד תלמידים הרבה. נפטר לבית עולמו בשנת ה'תרנ"ז, והוא בן 66 בפטירתו, לפני 126 שנה.

בשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סימן ט) הוזכר חכם צאלח סומך בדבר ברכת ה"פאפיה". צמח הפאפיה הינו עץ סובטרופי רב שנתי, גזעו חלול, ואין לו ענפים שמהם יוצאים הפירות אלא הפירות צומחים על הגזע עצמו ומעל הפירות צומחים עלים רחבים המסככים על הפירות המחוברים אף הם אל הגזע עצמו, ובמקום בו צמחו פירות בשנה זו אין צומחים פירות בשנה אחרת, אלא גזעו צומח ונעשה גבוה יותר, ובמקום הגזע החדש שצמח צומחים עלים ופירות חדשים. ישנם שני סוגי עצי פאפיה זכר ונקבה, הזכר מוציא פירות המחוברים לעץ על ידי עוקץ ארוך היוצא מהגזע ומחובר בצידו השני לפרי, לעומתו הזן הנקבי הפרי מחובר ישירות למרומי העץ מתחת לעלים. מכיון שבכל שנה הגזע גודל לצורך צימוח הפירות, הצמח גבוה מאד ומגיע לעיתים לחמשה וששה מטרים ויותר, ולאחר כשש או שבע שנים כורתים את העץ מפני שגובהו של העץ גדול מאד, ומפאת גובהו קשה מאד לסקוץ ממנו את הפירות, ומכיון שגזעו חלול מסוכן להשעין עליו סולם, ומאידך היבול מתמעט והולך, רב באיכות הפירות והן בכמות היבול, כי בשנה הראשונה היבול שמיני העץ רב הוא וגם הפרי גדול ועסיסי, אך כבר בשנה השניה היבול קטן יותר הן בכמות והן באיכות הפירות וגודלם, ולכן עוקרים אותו לאחר כמה שנים.

והנה בזמנו לפני כ-100 שנה היתה קהילה של כמה סוחרים בבליים שהלכו להודו בשביל מסחר, והם שלחו את השאלה הזאת לפני ה"בן איש חי" ע"ה, על ידי רבי צאלח סומך ע"ה, אלא ששם הוא תיאר, שצמח הפאפיה מתקיים שנתים או שלש שנים מיום נטיעתו, ויגיע גובהו לגובה קומת אדם וחצי, ועובי גזעו יהיה קרוב לחצי אמה, ואחר שנתים או שלש שנים מיום נטיעתו ימות השרש בארץ ויפול זה העץ מאליו, אולם כאמור, במציאות כיום, העץ מתקיים אפילו של שנים, וכן גובהו הוא כחמשה וששה מטרים ויותר, וגם אינו נופל מאליו אלא אם כן נעשה גובהו רב ואין גזעו החלול מחזיק את כובד העץ מחמת גובהו ולכן הוא נשבר ונופל, או שעוקרים אותו בכדי לנטוע נטיעה חדשה שמוציאה יותר פירות. אך כנראה מהתיאור של הרב צאלח סומך, שהוא דיבר על הזן התאילנדי של הפאפיה, שיש לו צורה מאורכת ולא עגולה, שהיה נפוץ בהודו בשעתו, שהוא ממנה להוציא פירות, ומאידך ממנה לנבול מחמת וירוסים שתוקפים אותו, ולכן נהוג כיום לעקור אותו לאחר שלש שנים ולשתול חדש. על כל פנים דנו הפוסקים אם יש בו דין ערלה ומה ברכתו.

המקור לדיון בזה, כי הגמרא (ברכות מ) דנה בפירוש בסימנים של אילן ושל ירק, ושם נאמר שמברכים "בורא פרי העץ" רק במין פרי שכאשר נוטלים את הפירות מן העץ, ה"גוואז" עדיין קיים וממשיך להוציא פירות, אבל במין פרי שכאשר נוטלים את הפירות מן העץ, אין בו "גוואז" שחוזר ומוציא פירות אלא הוא מתייבש, לא מברכים עליו בורא פרי "העץ" אלא בורא פרי "האדמה", אלא שנחלקו הראשונים אם "גוואז" הוא ה"ענף" או ה"שורש", אבל איך שיהיה, בצמח הפאפיה נשאר גם שורש וגם ענף, וממילא צפויה להיות ברכתו "בורא פרי העץ", וגם צפוי שיהיה בו דין "ערלה", אך אם יש לו דין של ערלה, הלא אחרי שלש שנים כמעט ולא נשאר לו כלום, כי כאמור עיקר הפירות שלו הוא בשלש שנים הראשונות. וכי יתכן שהקדוש ברוך הוא ברא אותו רק בשביל שנה אחת שבקושי נשאר לו פירות?!

אכן ה"בן איש חי" מתחילה כתב, שדינו כדן "עץ", כיון שהוא קיים ומוציא פירות משנה לשנה וכן העלים יוצאים מן העץ ולא מן השורש ויש לאסור את פירותיו, אלא ששוב הביא להם את מה שכתב הרדב"ז (ח"ג סימן תקלא) בענין הבדינג'אן, והוא החצילים, שגם שם ישנה בעיה, שיש לו גזע וגם שורש, ונשאר הגזע שלו 3 שנים, ואחרי 3 שנים הפירות שלו מרים ולא שוים כלום, ולכן זורעים אותו מחדש. וגם בזה, אם נאמר שיש בו דין ערלה כיון שנשאר הגזע והשורש, יוצא שהקדוש ברוך הוא ברא אותו לחינם, ואת השאלה הזאת שלחו בזמנו להרדב"ז, והוא כתב להם שהפרי הזה ודאי ערלה, ועל כן אני נזהר מהם, ומזהיר את הנשמעים אלי, שלא יאכלו חצילים. אבל בסוף התשובה, מספר הרדב"ז, שכאשר הוא עלה לארץ ישראל ראה גדולי ישראל שאוכלים חצילים, וכאשר ראה את הדבר הזה, אמר לעצמו, הרי ודאי שלדעתם זה ודאי ירק ולא ספק, כי אם זה היה ספק, הלא "ספק ערלה בארץ ישראל אסור", אלא שהוא גילה טעם חדש לזה שהחצילים נחשבים ירק ולא אילן, והוא מפני שטבעו של החציל, שזורעים אותו והוא מוציא פרי בתוך שנה, והרי אין שום עץ בעולם שמוציא פירות בתוך שנה, ואילו החציל מוציא פירות בתוך שנים עשר חודש, ומכאן אנו רואים שיש לחציל תכונה של ירק, וברכתו "בורא פרי האדמה", וממילא גם אין לו דין ערלה, ועל פי זה, כתב להם רבינו יוסף חיים (שם) שמותר לאכול פאפיה, ולא צריך להמתין שלש שנים של ערלה, כי למרות שהאילן הזה הוא גבוה, אבל הנה גם הפאפיה מניב פירות בתוך 6 חודשים, וזהו סימן של ירק.

אחר שרבינו יוסף חיים שלח את התשובה לחכם צאלח סומך, וכאמור בו הורה שצריך לברך על צמח הפאפיה "בורא פרי האדמה", שוב שלח לו חכם צאלח סומך, כי שאל את ששון אחיו ואת חכם יצחקאל שלמה דוד אשר היו בעיר בומביי (כיום "מומבאי" העיר הגדולה בהודו), ואמרו לו, שהמנהג שמברכים על הפרי הנקרא פאפיה "בורא פרי העץ" ואין פוצה פה ומצפצף, וגם אמרו לי שבארצות הודו אין ענף אחד של אתרוג או לימון או בעצי שאינו נקוב, הוא מוציא פרי תוך שלשה חדשים, ועל כן כתב, כי הוא חושש אולי הסימן ההוא שאין האילן מוציא פירות תוך שנתו לא נאמר על ארצות הודו, כי לפי הכלל ההוא, גם אתרוג ולימון יהיו בגדר "ירק", וזה דבר שלא יתכן במציאות. אך רבינו יוסף חיים השיב לו, ראשית כל, אין ראיה מן המנהג שלהם שהוא מחסרון ידיעה, ולא עמדו שם חכמים בעלי הוראה שירגישו בדבר זה, ועוד אם הם מברכים "בורא פרי העץ" נמצא שהם מחשיבים אותו מין אילן, ואם כן נוהג בו דין ערלה, ואיך אוכלים אותו? וגם מה שהביא ראיה מהלימון והאתרוג, זה אינו ראיה, כי הסימן שנקטו חכמים שמוציא פרי בתוך שנה, הוא מזרעים ולא מיחורים. ולכן למסקנה פסק, כי אין נוהג בצמח הפאפיה דין ערלה, ומברכים עליו "בורא פרי האדמה". וכך פסק מרן ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סימן לא), בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סימן נב), ובחזון עובדיה (ט"ו בשבט, עמוד ט).

אלא שמתחילה פקפקו גדולי האחרונים בסמכות הכלל החדש שלא מוזכר בתלמוד שלנו להבדיל בין "אילן" לבין "ירק" בכדי לקבוע על פיו שלפאפיה והחצילים אין דין ערלה, שהרי הגמרא הביאה לנו סימנים של גזע ושורש, עד שהגיע רבי אליהו ישראל בשו"ת מחנה ישראל שנמצא בתוך ספר קול אליהו (סימן נד), וכתב, שראה הגהה של הר"ש גרמזיאן על גליון הרדב"ז שאכן כך כתוב ב"תוספתא", שכל דבר שמוציא פרי תוך שנתו לזרעו אינו נקרא אילן לענין ערלה אלא ירק, ושוב שנה את דבריו בספרו כסא אליהו (יו"ד סימן רצא אות א) בשם המהר"י חביליו ששמצא כן בתוספתא שכל שנתון פירות תוך שנתו אינו אילן. אך גם בקיומו של תוספתא כזאת פקפקו האחרונים, כמו הגאון רבי מצליח מאזוז בשו"ת איש מצליח (ח"ב יו"ד סימן מה אות יב) שכתב, שחיפש בתוספתא ולא מצא. וגם הגאון רבי משה חאגיז בהגהתו לספר הלכות קטנות של אביו המהר"י חאגיז (ח"א סימן פג) כתב שטעמו של הרדב"ז הוא טעם חלוש שבביל להתיר בו איסורי תורה, וגם הגאון החזון איש (ערלה סימן יב אות ג) כתב שאין מקור לסימן זה בגמרא, ואכן כן פסק הגאון רבי משה לוי ע"ה בשו"ת תפלה למשה (ח"ג סימן לו) ובספר ברכת ה' (ח"ג עמוד כ). אולם הנה מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א בילקוט יוסף (ערלה, עמוד

התרה בכיוצא בזה. ובכן אנו מזהירים את הצבור וכו', וכל מי שישתף פעולה נגד זה, הוא פורץ גדר והוא נכדל מהצבור וכו', וכל השומע לנו ישכן בטח ויראה זרע ויארץ ימים. וחתמו על זה שנים עשר רבנים והרב רבי ישראל אבוחצירה בראשם, ועל כולם הרב הראשי לישראל כבוד קדושת שם תפארתו מורנו הרב רבי עובדיה יוסף ה' יאזכר ימיו בטוב ועוד ינוב בשיבה דשן וערנן יהיה כל הימים אמן. הכרזה זו הוציא רבנות מנ"ח בשו"ת יביע אומר (ח"א י"א ע"ה סימן כג) ובשו"ת יחוה דעת (ח"ד סימן מז).

בשו"ת יחוה דעת (ח"ד סימן עב) נשאל מרן מאת חכם רפאל כדיר צבאן ע"ה, אודות חוט העירוב שאינו מתוח בקו ישר. נקדים לזה את הידוע, כי הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך היא מלאכה מל"ט אבות מלאכות וכמבואר בתלמוד (שבת ה. ועג.) ובשלחן ערוך (סימן שא ס"ז וסימן שמו ס"א), אלא שנחלקו הראשונים מהי הגדרת "רשות הרבים" מן התורה. יש אומרים, שכל רחוב שהוא רחב 16 אמה (7.68 מטר), ואינו מקורה, ואין לו חומה סביב, והוא פתוח מעבר לעבר דהיינו מקצה העיר עד הקצה השני, יש לו דין רשות הרבים מן התורה. ויש אומרים, שבלטות לכל צדק רש"י שישים ריבוא (600,000). עוברת בו בכל יום, ובלאו הכי אין לו דין רשות הרבים אלא מדרבנן. ומרן השלחן ערוך (סימן שמה ס"ז) הביא בסתם את הדעה הראשונה, ובשם י"א הביא את הדעה שהנייה שמצריכה את התנאי הנוסף של שישים ריבוא. המגן אברהם (שם ס"ק ז) וכן הט"ז (שם ס"ק י) נקטו להלכה כהדעה השנייה, ואף הוכיחו כן מדברי השלחן ערוך (סימן שג ס"ה) והרמ"א (סימן שמו ס"א). אולם המשנה ברורה (שם ס"ק כג) וכן בבאיור הלכה (שם ד"ה שאין) האריך לדחות את דבריהם, והביא ראיות מכמה מקומות (סימן רנב, סימן שה, סימן שצב) שמרן השלחן ערוך נקט למעשה כהדעה הראשונה.

אם אנחנו נוקטים למעשה כהדעה הראשונה, שהכל תלוי ברוחב הרחוב, ונמצא שהרחובות שלנו מוגדרים מבחינה הלכתית "רשות הרבים מדאורייתא", ועל פי המבואר בשלחן ערוך (סימן שסד ס"ב) אי אפשר לסמוך על צורת הפתח, אלא צריך שהעיר תהיה מוקפת בחומה עם דלתות נעולות. אולם אם נחליט להלכה שהגדרת "רשות הרבים דאורייתא" תלויה גם במספר האנשים שהולכים בו מידי יום, אם כן מאחר שלא מצוי אצלנו רחובות כאלה שהולכים בהם בכל יום 600,000 איש, כי גם בכבישים סואנים מאוד שעוברים דרכם 600,000 בני אדם בתוך כלי רכב בכל יום, אין לצרף את הנוסעים שבתוך כלי הרכב למנין שישים ריבוא, מאחר שכל אחד נחשב כרשות בפני עצמה, וממילא אין לרחובות בימינו דין "רשות הרבים" אלא "מדרבנן", ולרשות הרבים שאינה נאסרת בהוצאה ממנה ואליה רק מדרבנן, מועיל "צורת הפתח". ולמעשה, הנוהגים לטלטל בשבת ברשות הרבים על ידי עירוב של צורת הפתח, יש להם על מה לסיימו, וכמבואר בשו"ת יביע אומר (ח"ט א"ח סימן לג, וסימן לד, וסימן ק ח"ב אות ז, וסימן קח אות קמה והלאה. ח"א א"ח סימן לב, וסימן קה ח"ד אות א וח"ו אות ג) ועוד מקומות. אלא שהחרד לדבר ה', ונמנע לגמרי מלטלטל בשבת, תבוא עליו ברכה. ובשו"ת יביע אומר (ח"ט א"ח סימן לג בהערה ס"ד) ואנכי כתב מרן "וכן נהגתי מילדותי שלא להוציא דבר בשבת מן הבית לבית הכנסת או למקום אחר, ובפרט מטעם חשש למכשולים בתיקון העירוב... וכן הייתי מזהיר לתלמידים השומעים לקולי לבל יוציאו טלית או סידור לבית הכנסת, אלא יניחום שם מערב שבת, וכן נהגו... אלא שנהגתי להקל לתת לילד מטפחת וכיוצא בזה כשיש צורך בדבר". עכ"ל. על כל פנים, "צורת הפתח" אשר עליה מסתמכים רוב הצבור בכדי לטלטל ברשות הרבים, מבואר בשלחן ערוך (סימן שסב ס"א), שצריך שיהיה שני עמודים בגובה עשרה טפחים לפחות (80 ס"מ) העומדים זה לצד זה, והם נקראים "מוזוזות הפתח", ומעליהם קרש או חוט, אשר שוכב כנגדם, והוא הנקרא "משקוף". ובשלחן ערוך (שם) מבואר, כי אמנם "צריך שיהיו הקנים שצדדים חזקים לקבל דלת כל שהוא אפילו של קש או של קנים, אבל קנה שעל גבן סגי בכל שהוא ואפילו גמי מהני". והנה בא חכם רפאל כדיר צבאן ע"ה, ודן בענין חוט המשקוף של צורת הפתח, שלפעמים אין החוט המונע על העמודים מתוח ככל הצורך ויורד למטה, ונמצא שאינו בקו ישר, האם יש לחוש בזה או לא. ואכן נחלקו בזה האחרונים, דעת המשכנות יעקב (שו"ת, א"ח סימן קיא) להחמיר, ואילו דעת הגאון מבילסק בספר שערי ציון (שו"ת, ח"א ס"ג) להקל, כי בצורת הפתח לא איכפת לנו שהרוח מנידה אותו. וסיים מרן, לכן מה שנהגו שלא לחוש לסברת המשכנות יעקב, יש להם על מה לסיימו, וגם בירושלים לפי מיטב ידיעתי אין חוששים לזה, והובא פסק זה גם בספר נפש חיה של רבי כדיר רפאל צבאן (ח"א מערכת צ אות ח).

יום שלישי ה' בכסלו ה'תשפ"ג - 29 בנובמבר 2022 למנינם הילולת "חכם שמחה לוצאטו" - רב העיר ונציה בצפון איטליה

קריאה בשבת בספר לאור החשמל

חכם שמחה לוצאטו בשנת ה'שמ"ב בעיר ונציה. בצעירותו למד ב"ישיבה הכללית" בונציה, שראשיה שישמו כוועד הרבנים של העיר. בין רבותיו החכם שמואל יהודה קנבלובגן, החכם אגודור צ'יווידיאל, והחכם יעקב הילפרון, מחבר הספר "חלת יעקב", שהיה ידיד משפחת לוצאטו. הוא קירב אליו את חכם שמחה לוצאטו, ואף מביא בספרו משתובותיו. לצד עסקו בתורה, השתלם בחכמות הכלליות, ובפרט היה בקי בתחום המסחר הבינלאומי כפי שעולה בספרו "מאמר על יהודי ונציה". בשנת ה'ס"ו בגיל 24, נתמנה להיות אחד משבעת חכמי העיר ונציה. בשנת ה'שצ"ח יצא לאור חיבורו "מאמר על מצב היהודים" בשפה האיטלקית. בין המפורסמות שבתשובותיו, שחלקן עומדות בכתב יד, היא תשובתו "משען מים", בו התיר כשרותו של מקוה טהרה בעיר רג'ו כנגד האוסרים. בשנת ה'ת"ח לאחר כשרותו החכם יהודה

כתב, כי הגאון רבי יצחק לוי שליט"א רב העיר נשר וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, עוד בהיותו אברך, מצא את התוספתא הזאת במסכת תענית (פ"א ה"א), ושם כתוב "אילן עושה פירות לשנים עשר ותבואה לששה חדשים", והרי לנו, שהתוספתא מגדירה אילן שעושה פירות לשנים עשר חודש, ומשמע שאם עושה פירות לששה חודש, אינו בכלל אילן. כך שאין לנו פקפוק על סמכותו של הכלל הזה בבדי להגדיר על פיו, אשר עץ שנותן פירות בתוך שנה, אינו מוגדר "אילן" אלא "ירק".

והנה בשנת ה'תשל"ה פירסם הרב בונימוביץ בספר כרם ציון (ערלה עמוד עה) מאמר על "ערלה בפירות הטורפיים פאפיה ופסיפלורה", ובמאמרו הביא את עדות ד"ר אופנהיימר בספר גידול עצי פרי סובטרופים (עמוד קצ) שהפאפיה באקלים של ארץ ישראל נותן פירות רק לאחר "ח' חודשים מזרעיתו ועל כן מסיק שנוהג בפאפיה ערלה. ומרן ע"ה בשו"ת יחוה דעת (שם בהערה בסוף התשובה) הזכיר את דבריו, וכתב, שלפי זה יש לדון האם בסימן זה שנותן תוך שנתו יש סברא לחלק בין מקום למקום, או שכל שידוע שנותן פרי תוך שנתו יש מקום לחלק בזה. וכתב שלכאורה הסברא כצד זה, וסיים "ועדיין צריך תלמוד". אמנם שוב הביא שראה בחוברת מאת המכון לחקר החקלאות על פי התורה (חדש שבט תשמ"א), שהוכחו הדברים של המומחה הנ"ל, וכתבו, שמידע זה אינו מדויק, אלא גם בארץ ישראל עץ הפאפיה נותן פירותיו בתוך שנה לנטיעתו. וסיים מרן ע"ה "ותשקוט הארץ". אך שוב אחר זה היו שמועות סותרות בנושא, וכמו שיראה הרואה בספר התורה והארץ (ח"ג עמוד תכו) ובגליון תנובת השדה (גליון טו) ובשו"ת דברי דוד טהרני (ח"ד סימן נב) ובמאמרו של הרב מיכאל גלעדי מבית המדרש להלכה בהתישבות אמונת אי"ש.

אך בלאו הכי, כדרכו של מרן ע"ה, הביא צירופים רבים לפסק הזה, ובפרט בשו"ת יביע אומר חלק יא (י"ד סימן לא) שהאריך בנושא הזה, ושם כתב לצרף עוד, זה שהעלים והפירות יוצאים מן הגזע עצמו ולא מן הענפים על פי המבואר בתוספתא (כלאים, פ"ג ה"א), וכן זה שהפרי לא גדל על אותו מקום שגדל כבר על פי דברי הריטב"א (סוכה לה. ד"ה והא), וכן זה שגזעו של צמח הפאפיה חלול ולא נמצא כן בשום מין אילן וכמו שכתב הרב המני"ח בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן פג), ולרווחא דמילתא צירף הרב את מה שכתב המשנה למ"ך (מאכ"א, פ"י ה"א), שלפי מה שכתבו התוספות (בבמות פא. ד"ה מא), דלמאן דאמר תרומות ומעשרות בזמן הזה מדרבנן, היינו משום דבטלה קדושת הארץ, ושהוא הדין לכלאי הכרם בזמן הזה דהוי רק מדרבנן, לפי זה נראה שהוא הדין לערלה בזמן הזה בארץ ישראל דלא הוי דאורייתא, כיון שבטלה קדושת הארץ, ולפי זה שאמרו (קידושין לט) בדין ערלה בחו"ל, הלא הלכה למשה מסיני, והא, אסור, ספקה מותר, בזמן הזה אף בארץ ישראל ספק ערלה מותר, משום שבטלה קדושת הארץ. ע"כ ממילא בפרו הפאפיה שלא יצא מידי מחלוקת, יש לצרף את דעת הפוסקים הנ"ל להקל.

יום שני ד' בכסלו ה'תשפ"ג - 28 בנובמבר 2022 למנינם הילולת "חכם רפאל כדיר צבאן" - רבה של "נתיבות" בישראל

טלטול ברשות הרבים על ידי צורת הפתח שאינו מתוח

חכם רפאל כדיר צבאן נולד בשנת ה'תר"ע בעיר ג'רבה. בצעירותו למד תורה אצל רבי מיקיץ שלי (בעל "מדרשו של שם") ואצל רבו המובהק חכם רחמים חי ביתה הכהן (בעל "שמחת כהן"). היה ידיד נעורים של חכם מצליח מאזוז (בעל "איש מצליח"). בשנת ה'תרצ"ב מונה לראש מתיבתא, ובשנת ה'תרצ"ט התמנה כחבר בבית הדין. בשנת ה'תש"ח החל לערוך ירחון תורני בשם "הירח", בו כתבו גדולי תלמידי החכמים בטוניסיה. בשנת תשי"א התמנה לרב העיר מדנין במדינת תוניסיה, ועמד בראש מוסדות צבור של תורה וחסד, כגון: ישיבת "אור תורה", ביקור חולים, 'מתן בסתר', ועד בתי הכנסת ועוד. בשנת ה'תשי"ז עלה לארץ ישראל ושימש כשליש ושמונה שנים כרב העיר נתיבות. חכם רפאל כדיר צבאן הקים מוסדות תורניים והפיץ תורה בישובי האזור. ביתו היה פתוח לכל שואל, וכל אדם היה יכול להיכנס מיד ללא דיחוי. מידי שבוע נערמו על שולחנו עשרות ומאות מכתבים, והגיעו אל ביתו מאות פונים, ואת כולם היה מקבל הרב באורך רוח ובסבלנות. בשנת ה'תשל"ב נתמנה לנשיא ישיבת 'כסא רחמים', שהכשירה תלמידים רבים להוראה. בשנת ה'תשל"ג נבחר לחבר מועצת הרבנות הראשית. חכם רפאל כדיר צבאן היה זקן רבני תונים ונחשב כבעל הסמכות התורנית העליונה של יהדות תוניס בישראל. הוא עשה רבות להתפתחות מוסדות התורה של עולי תונים ופעל להוציא לאור את ספריהם של חכמי תונים מהדורות הקודמים. חכם רפאל כדיר צבאן חיבר ארבעה ספרים שאותם הקדיש לזכר אביו ואמו ולזכר אשתו: "מגיד דבריו ליעקב" על ההגדה של פסח. "רע יעקב" ג' חלקים, חלק א' על הש"ס וחלק ב' מכיל חידושי הלכות על השולחן ערוך. "נפש חיה" המכיל מנהגים ודינים בשולחן ערוך. "שיירי הנפש" השלמות לספרו "נפש חיה". ובשנת ה'תשנ"ה הלך לבית עולמו, והוא בן 85 בפטירתו, לפני 28 שנה.

בשנת ה'תשל"ה השתדל חכם רפאל כדיר צבאן רבה הראשי של העיר נתיבות יחד עם רבני האיזור שלא יתקיים לימוד מעורב מבנים ובנות בבתי הספר, וזה לשון ההסכמה: **"אנחנו רבני נתיבות עזתה והאיזור מביאים בזה לידיעת הצבור, כי מחדש מנחם אב ה'תשכ"ג עת פתיחת קרית החינוך באיזור בשם קרית החינוך עזתה, היתה הסכמה סופית חמורה מרבני האיזור וראשי ישיבות, שלא יתקיים בקריה זו במיוחד שום לימודים מעורבים בנים ובנות ביחד, ועל זה הסכמת גדולי התורה רבנים ראשיים וראשי ישיבות גדולים בישראל, ולפי ההלכה בשלחן ערוך (י"ד סימן רכח ס"ה) שאינם יכולים לעשות**

השיגה ידי¹ מלבד זאת היה מלמד גם את קריאת כל הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עם הטעמים, וכמו שכתב מרן ע"ה בחזון עובדיה (שבת, ח"א עמוד טו) **"זכורני שהרה"ג המורה הדגול מהר"ר שלמה עבו זצ"ל, שהיה המורה שלנו בתלמוד תורה "בני ציון" היה מלמד אותנו בילדותינו בכל ערב שבת שנים מקרא ואחד תרגום עם הטעמים. זכרה לו ה' לטובה, ותהיה נפשו צרורה בצרור החיים"**. ושם כתב הרב **"ומכאן הנני פונה לכל מנהלי בתי הספר ותלמודי תורה בזמנינו, ללמד טעמי המקרא לתלמידים, עוד קודם הגיעם לגיל בר מצוה, כדי לחנכם שיוכלו לקיים מצות קריאת שנים מקרא ואחד תרגום עם טעמי המקרא, ולא כאותם מנהלים של בתי הספר אשר אינם משגיחים כלל על זה, ורק כשהתלמיד מגיע לגיל בר מצוה מלמדים אותו הורים באופן פרטי קריאת מספר פסוקים בטעמים, כדי שיקראם כך בצבור. וזוהי תעודת עניות לאותם הורים ומורים, שאינם שמים לב על כך"**. ושם הרב דן והסיק, כי גם לפי הפוסקים שסוברים, שאין חובת האב לחנך את בנו במצות דרבנן, וממילא היה מקום לומר, שמאחר שקריאת שנים מקרא ואחד תרגום הוא רק מצוה דרבנן, וממילא האב יפטר מחיוב זה, מכל מקום הרי זה בכלל מצות תלמוד תורה, אשר מחוייב האב ללמד את בנו. עיי"ש.

יום חמישי ז' בכסלו התשפ"ג - 1 בדצמבר 2022 למנינם
הילולת "חכם רפאל דוד סבאן" - הרב הראשי ליהודי טורקיה

זיקת אשה לבעלה הראשון גם אחר שנישאה לשני
חכם רפאל דוד סבאן נולד בשנת ה'תרל"ז בקושטא, בירת האימפריה העות'מאנית. גדל בתורה וביראה ברובע קוזוגונג'וק בעיר קושטא. ראשית תורתו למד מפי החכם יוסף הכהן, וחכם יום טוב הכהן, וחכם קונורטה דילסון. כשבגר, למד בישיבת החכם חיים נשיא. בשנת ה'תרנ"ג הוסמך כשוחט ובודק. בשנת ה'תרנ"ד סיים הכשרתו כמוהל, ובשנת תרנ"ה הוסמך כמורה הוראה, והחל לשמש מזכיר החכם באשי, הרב הראשי של כל האימפריה העות'מאנית, חכם משה הלוי אפנדי, ומזכיר בית הדין. בשנת ה'תרנ"ט החל לשמש חבר במועצה הדתית. כן שימש חבר במועצת הפלך ובמועצת העיר. בשנת ה'תרס"ז, אחר פטירת רבו, חכם חיים נשיא, החל לשמש אב בית הדין ברובע חאסקוי. בשנת ה'תרע"ה, החל לשמש ברבנות בכמה שכונות ורבעים בקושטא: גאלטה, ביאולו, קאסימפאשה ושישלי. במהלך השנים, שימש שליח החכם באשי, ומונה לקאימקאם, ממלא מקום החכם באשי. בשנת ה'תרצ"ט ייצג את הקהילה היהודית בהלוויית מוסטפא כמאל אטאטורק, נשיא ומייסד הרפובליקה הטורקית. בשנת ה'ת"ש, אחר פטירת חכם חיים יחזקאל שאקי, מונה לאב בית הדין של איסטנבול בקושטא. בשנת ה'תשי"א החל לשמש רב קהילת יוזאי איטיליה באיטנבול. בשנת ה'תשי"ג מונה לחכם באשי, הרב הראשי ליהודי טורקיה. תפקיד שלא אוש, משנת תרצ"א, מאז פטירת החכם באשי חיים בז'רנו, ועם הכנסו לתפקיד הקים מחדש את בית המדרש לרבנים. חכם רפאל דוד נלב"ע בשנת ה'תשכ"א, והוא בן 84 בפטירתו, לפני 62 שנה, ונקבר בבית הקברות בארנאבוטקוי שבאיטנבול. בשנת ה'תשכ"ג יצא לאור הספר "זכר עשות" לחכם יעקב ארגואטי, אותו הגיה, ומובאים בו תשובותיו. ספרו "מדור"ס לפירושים" יצא לאור בירושלים בשנת תשס"ה. ספרו "דורשי שמות" עדיין עומד בכתב יד.

חכם רפאל דוד סבאן בהגותו לספר זכר עשות טען, כי אשה שנתאלמה ונישאה שוב לאיש אחר, הרי היא הולכת אחרי בעלה השני אפילו אחר פטירתה לחיי העולם הבא, והביא ראיה לדבריו מהאמור במשנה (יבמות פו:) ונפסק להלכה ברמב"ם (תרומות, פ"ו ה"ה) על בת ישראל שנישאת לכהן ומת בעלה, ולה ממנו בן, וחזרה ונשאת לישראל, לא תאכל בתרומה, הרי שאינה קשורה עוד לבעלה הראשון. אולם מרן ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"א י"ד סימן מ) חלק עליו, כי מלבד זה שראייתו אינה מוכרחת כל כך, שהרי אם מת בעלה השני הישראל ולה ממנו בן לא תאכל בתרומה מפני בנה שמישראל, ואם אחר כך מת בנה מישראל אוכלת בשביל בנה הראשון, ונמצא שעדיין יש לה זיקה עם בעלה הראשון. גם בזוהר הקדוש (בראשית דף כא:) כתב "נוקבא דאתנסבת לתרין להוואה עלמא אהדרת לקדמאה", והגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ב בקונטרס סוד ישרים סימן ב) כתב כי אף שהזוהר הקדוש מדבר בזיווג הנשמות בגן עדן, מכל מקום האמת היא שגם בתחית המתים, לאחר שיחיו הגופות, אז גם בזיווגם יהיה כך שהאשה שנישאת לשני תחזור לבעלה הראשון. ונפקא מינה לכל זה, לאשה אלמנה שנישאת לאחר, ויש לה בנים משניהם, ולאחר שמת בעלה השני נפטרה, שיש לקבורה אצל בעלה הראשון, אלא אם כן ציותה בפירוש לקבורה אצל בעלה השני, שאז יעשו כרצונה, כי רצונה כבודה.

יום שישי ח' בכסלו התשפ"ג - 2 בדצמבר 2022 למנינם
הילולת "חכם דוד פיפאנו" - רבה של בולגריה

תפלין בכתב אשכנזי לספרדי
חכם דוד פיפאנו נולד בשנת ה'תר"א בשאלוניקי העות'מאנית. ראשית תורתו בבית משפחתו, והוא נכד לחכמים אהרון פיפאנו מצד אביו, ומצד אימו לחכם הדרשן שאול מולכו. היה תלמידו המובהק של החכם באשי של

אריה ממודינא, נבחר לשמש אחריו כרב העיר וכראש הישיבה הכללית. כחלק מפעילות הציבורית, עמד בראש בית הכנסת הגדול בעיר ונציה, ייסד ועמד בראש "תלמוד תורה ארץ ישראל", בית מדרש לבני ארץ ישראל וארצות המזרח התיכון, שהגיעו לעיר וונציה, שהיתה באותה תקופה מרכז סחור בינלאומי, והיה שותף בהקמת חברת "פידיון שבויים". בפסיקתו הדגיש את עדיפות כח היתר. חכם שמחה לוצאטו נפטר בשנת ה'תכ"ג, והוא בן 84 בפטירתו, לפני 360 שנה, ומנוחתו כבוד באי לידו הסמוך לעיר. מתורתו של חכם שמחה לוצאטו הביא מרן ע"ה בכמה מקומות בשם מי שהביאו דבריו, כי לא נמצא בדפוס ספר אשר בו הובאו תשובותיו ההלכתיות על הסדר. אחד מן המקומות שהזכיר מרן ע"ה את חכם שמחה לוצאטו ע"ה, הוא בהקשר לקריאה בספר לאור החשמל הלא כידוע, חכמינו זכרונם לברכה גזרו ואסרו לקרוא ספר לאור נר דולק, החשש המרכזי לגבי שימוש בנר הוא כאשר חלילה יבוא להגביר את אורו כאשר השמן יתמעט והאור יתעמעם, ויטה את הכלי אשר בו השמן על מנת לקרב את מעט השמן שנוותר לפתילה הבווערת, ובכך נמצא האדם עובר על מלאכת "מבעיר", או מחשש שמא יבוא אדם לכבות את הנרות, ובכך נמצא עובר על מלאכת "מכבה" וכמבואר כל זה בגמרא (שבת ב:) ונפסק להלכה בשלחן ערוך (סימן ערה ס"א).

כעיקרון, חשיבות הלכות אלו ירדה בדורות הללו, עקב מיעוט השימוש בתאורה שניתן לשנות את עוצמת אורה בעזרת הטיה, ומשתמשים בעיקר בחשמל שלא שייך להטות בו את התאורה. אלא שהגאון רבי כלפון משה הכהן בספרו שואל ונשאל (ח"א סימן ע) אסר אף את השימוש באור החשמל, ונסמך בכל כוחו על דברי ההגהות אשר"י (שם) שנסתפק אם יש לגזור "שמא יטה" אף בנר שעוה, למרות שלא שייך בו הטייה, אלא שמרן השלחן ערוך (שם) החמיר אף בנר שעוה משום "שמא ימחוט", אבל הספק ששאר בעינו, וכיון שיש לנו ספק אם חז"ל נתכונו לאסור קריאה אף לאור תאורה שאין בה חשש הטיה, ממילא יש לנו להחמיר ולאסור, וזאת הניח על פי מה שכתב החכמת אדם (כללי ספק ספיקא כלל ח), שאם נסתפק לנו מה דעת בעלי התלמוד בדבר מסוים, לא מיקרי ספק כלל בכדי שנאמר "ספק דרבנן ולקולא", אלא זה נחשב בגדר "חסרון חכמה" שלא נחשב ספק כלל ועיקר.

אולם באמת, כי מקור דברי הרב חכמת אדם, הוא מהמנחת יעקב בקונטרס הספקות (מהרש"ם סימן ח), שכתב כן בשם השלטי הגבורים, ונעלם מעינו הבדולח שהרמ"א בדרכי משה (יו"ד ס"ס רמז) הביא את דברי השלטי הגבורים הנ"ל, וכתב, שרוב הפוסקים פוסקים בכל תיקו דרבנן לקולא אף על פי שאינו אלא ספק למה התכוונו בעלי התלמוד. ואף המנחת יעקב עצמו בתורת השלמים (שם) העיר מדברי הכנסת הגדולה (א"ח סימן קס), שהביא דברי השלטי הגבורים הנ"ל, וכתב שהרב רבי שמחה לוצאטו בספר "משבית מלחמות" כתב שרבים חולקים על זאת. ומרן ע"ה הרחיב שם בענין זה, ועל כל פנים הלכה למעשה, מותר לקרוא בליל שבת לאור החשמל, הואיל ולא קיים בו החשש "שמא יטה", והגם שבאור החשמל קיים חשש שמא ירצה להגביר את האור וידליק מנורה נוספת, או שבגמר לימודו יכבה את האור, אף על פי כן אין לאסור משום כך קריאה לאור החשמל, כי אין בכחנו לגזור גזרות חדשות מדעתנו, וכמבואר בשו"ת יביע אומר (ח"א א"ח סימן טז, וח"א א"ח סימן לו) ובשו"ת יחוה דעת (ח"ג סימן כ, וח"ו סימן ט) ובחזון עובדיה (שבת, ח"א עמוד רכב).

יום רביעי ו' בכסלו התשפ"ג - 30 בנובמבר 2022 למנינם
הילולת "חכם שלמה עבו" - חסידא קדישא של הדור הקודם

חובת האב ללמד לבנו שנים מקרא ואחד תרגום בטעמים
חכם שלמה עבו נולד במכנס שבמרוקו, עלה לארץ ישראל והיה מרבני תלמוד תורה "בני ציון" בירושלים, העמיד אלפי תלמידים שלמדו אצלו והיו כבניו ממש. רבים מגדולי דורינו היו תלמידיו, ובראשם הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ומרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א. מרן ע"ה למד אצלו בהיותו כבן שבע משנת התפ"ח יותר משלש שנים, ומרן השוה אותו לרבי שמואל בר שילת בגמרא (בבא בתרא ה) שעל כיוצא בו אמרו "מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" אלו מלמדי תינוקות.

רבי שלמה לא זכה לבנים ובינת זרע של קיימא, וכל משאת נפשו היתה עבור תלמידיו שהיו לו כבנים והיה אוהבם כנפשו. בכל יום שישי היה מכנס סביבו את כל תלמידיו ודורש מכל אחד מהם שיאמר דף גמרא אחד בעל פה, ובכדי להנעים עליהם את הלימוד, היה קונה מכספו כמה צלחות עשויות פח וממלאם במיני מתיקה, סוכריות ושקדים, קליות ואגוזים וכיוצא באלה, וכל תלמיד שהצטיין בלימודו, היה מקבל ממנו שני ממתקים, ומי שהצטיין ביותר היה זוכה למתנות הגונות. מרן ע"ה נבחן אצלו בילדותו בהיותו בן תשע שנים וקיבל ממנו שי את הספר הקדוש "ראשית חכמה", ובתוך עמוד הפתיחה של הספר שבספריית מרן כתוב בכתב יד מסוגנן בזה הלשון **"בהיות שהייתי בן תשע שנים השמעת לרב הגאון הגדול מעוז ומגדול כבוד קדושת של תפארתו רבי שלמה עבו (שליט"א) ולרב הגאון רבי עמרם בלוי, את המשניות של מסכת שבת, פסחים, אבות, סוכה, מכות, וגם גמרא מסכת בבא מציעא פרק שנים אוחזין בטלית, ופרק אלו מציאות והמפקיד והזהב בעל פה, לכן נתנו לי הספר הזה במתנה בכדי ללמוד בו ואנכי הדל העירוני כאשר**

¹ אגב שהזכרנו את הספר "ראשית חכמה" נציין למה שכתב מרן ע"ה בהליכות עולם (ח"א עמוד שיל) "אזכרה ימים מקדם, בימי הרפי מקדמוני, שהיינו משכימים לקום לבית הכנסת אהל רחל, כשעה לפני תפלת שחרית, כדי ללמוד מוסר בחרדת קודש בספר הקדוש "ראשית חכמה", בצוותא חזא עם ידיד"ן ההכם המופלג בבתם פז לא יסולה, ממצדיקי הרבים, צדיק ונשגב, רודף צדקה וחסד, רבי יעקב דוויק הכהן זצ"ל, ועפעפינו יזלו מים, בלב נשבר ונדכה. וגם בימי העוצר

כלה ותמך בסכומים חשובים לחתנים בני ישיבה, עזר ועודד לכל קשי יום בעצה טובה ומתן בסתר, וקיבל כל אדם בסבר פנים יפות. היה אחד מעמודי התווך של חכמי ורבני ארם צובא בירושלים. את פרנסתו מצא בעיסוקו בהוראת תלמוד והיה מנהל תלמוד תורה "מגן דוד" בשכונת הבוכרים בירושלים במשך מספר שנים, וכן תלמוד תורה "בני ציון", שם מרן ע"ה למד אצלו בשנת ה'תרפ"ז בהיותו בן שש שנים, ובהיותו בן שש שנים ומחצה, החל רבי נתן ללמדו גמרא במשך כמחצית השנה. נפטר בשם טוב מן העולם בשנת ה'תשל"ו. זכה להעמיד בן תלמיד חכם אשר מעמיד תלמידים הרבה, הלא הוא רבי אברהם סלים שליט"א ראש ישיבת "מאור התורה" בשכונת בית וגן בירושלים.

החכם נתן סאלם הורה למעשה להתיר לסחוט תפוזים בשבת על סוכר אשר ינתן בשולי הכוס, אבל מרן ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"י י"ד סימן יא) חלק עליו, ונסביר את הדברים. במשנה (שבת עג) הובא, כי אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת, היא מלאכת "דש". דש פירושו, שהוא מפרק את התבואה מהשבולים שלהם. בתוך השבולת יש גרעינים, ומי שמפרק את הגרעינים מהשבולת שזהו מקור הגידול שלו, הרי הוא עובר על אב מלאכה שנקרא "דש". מעתה, כמו שיש אב מלאכה, יש גם תולדות של המלאכה, כי אם יש אבא יש גם בן, והתולדה של מלאכת "דש" זה "מפרק", ולכן הסוחט פירות בשבת, הרי הוא חייב משום "מפרק" שהוא תולדה של מלאכת "דש" וכמבואר בהרמב"ם (שבת, פ"ח ה"י). זיתים וענבים, הם שני הפירות הבודדים, שיש בסחיטתם איסור תורה, וכמבואר בגמרא (שבת קמה), ונפסק בשלחן ערוך (סימן שכ ס"א), ומן הדין היה צריך להתיר את כל שאר הפירות בסחיטה, ולאסור את הסחיטה רק בהם, אך ראו חכמים לנכון לעשות סייג לתורה, ולגזור ולאסור סחיטה של פרי שרגילים לסחוט אותו, ולפיכך כל שאר הפירות האחרים, או שמוותר לסחוט אותם, או שאסור לסחוט אותם מדרבנן כמבואר במשנה (שבת קמג): ובגמרא (שם קמה) ונפסק להלכה בשלחן ערוך (שם), וזה תלוי אם רגילים לסחוט אותם או לא, ומאחר שאת התפוזים או האשכוליות רגילים לסחוט, לכן אסור לסחוט אותם בשבת, והוא הדין לכל הפירות שרגילים בזמנינו לסחוט, אבל פרי שאף אחד לא רגיל לסחוט אותו, מותר לסחוט אותו בשבת, וכמו שכתב מרן ע"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ח א"ח סימן לו) ובהליכות עולם (ח"ד עמוד צ) ובחזון עובדיה (שבת, ח"ד עמוד קכט). והנה על פי האמור יוצא לכאורה, שיהיה אסור לסחוט בשבת את הלימון, שהרי כל העולם סוחטים אותו, ואם כן איך מרן השלחן ערוך (שם ס"ו) כתב שמוותר לסחוט לימונים בשבת. אלא שהבית יוסף בעצמו שאל את השאלה הזו, ותיירץ לזה שני תירוצים, ובתירוץ הראשון כתב, שהלימון שונה מפני שבדרך כלל סוחטים את הלימונים על אוכל, ויש לנו דין "משקה הבא לאוכל כאוכל דמי" וכמבואר בשלחן ערוך (שם ס"ד), כי הבעיה בסחיטה הוא בזה שעושה מהאוכל משקה, אבל כאשר סוחט אותו לתוך אוכל, הוא יצא מאוכל ונכנס לאוכל, ולא היה לו שעת הכושר להיחשב משקה, אלא רגע של האויר וזה לא נחשב. על פי זה כתב הבן איש חי (ש"ב פרשת יתרו אות ה) כתב, שיסחוט את הלימון על הסוכר, וכך זה נחשב כמו משקה הבא לאוכל כאוכל, והביא ראשי תיבות "סלם" חסר וא"ו, סוכר, לימון, מים, דהיינו, שקודם כל ישים את הסוכר, יסחט את הלימון, ואחר כך יוסיף את המים. ומכאן יצא לחכם נתן סאלם להורות, שהוא הדין לתפוזים, שמוותר לסוחטם בשבת על גבי סוכר, מדין "משקה הבא לאוכל כאוכל דמי". אולם מרן ע"ה חלק עליו, וכתב, כי כל זה כאשר המיץ הנסחט מהפירות מתערב באוכל ונבלע בו במטרה לתקן את האוכל ולהטעימו, ולפיכך צריך שהמאכל שבקערה יהיה מרובה והמיץ מועט, שאז נחשב המיץ כאוכל ולא כמשקה, אבל אם המאכל מועט והמשקה הנסחט הוא רב וצף על המאכל מחמת ריבוי, אין בזה היתר כלל, ואסור משום "מפרק", ולכן מה שיש נוהגים לתת שתים או שלש כפיות סוכר בכוס, וסוחטים עליו תפוז כחצי כוס או יותר, באופן שהמשקה צף על הסוכר, יש למחות בידם, שאיסור גמור הוא, אלא שמכל מקום אין צריך שכל המשקה יבלע בסוכר, אלא כל שרובו נבלע באוכל מותר, ומה שהתיר הבן איש חי בלימון, זהו דוקא בסחיטת לימון, שהמיץ שבו מעט מן המעט, ורובו נבלע בסוכר, וחשיב שפיר "משקה הבא לאוכל כאוכל דמי", וכמבואר כל זה בשו"ת יביע אומר (שם, וח"ח א"ח סימן לו אות ג) ובחזון עובדיה (שבת, ח"ד עמוד קלז) ובהליכות עולם (ח"ד עמוד צד).

שאלוניקי, החכם יהודה קובו. בשנת ה'תרל"ד יסד את חברת "צדקה וחסד", למען עניי העיר ותלמידי החכמים שבה, וכתב קונטרס דרשות בשם "אהבת חסד". בשנת ה'תרל"ז נתמנה לשמש רב קהילת יוצאי מירוקה בשאלוניקי. בשנת ה'תרנ"א הוציא לאור את ספרו "חושן האפוד" - שו"ת, ובשנת ה'תרנ"ג הוציא לאור את ספריהם של חכם יהודה קובו בשם "יהודה יעלה", ושל חכם שמואל בן מרדכי מאטאלון "עבודת השם". בשנת ה'תרנ"ז הוציא לאור את ספרו של חכם אברהם בן יוסף הלוי בשם "עין משפט", ובשנת ה'תרנ"ט הוציא לאור בוורשה בהגהה מדויקת את ספר "תשובות הרשב"א". בשנת ה'תרנ"ט הגיע לעיר סופיה בירת בולגריה, שבעקבות מלחמת רוסיה-תורכיה, כבר לא היתה תחת שלטון עות'מאני. הקהילה היהודית שם החלה לגבש את דמותה תוך מאבקים פנימיים חריפים וחילופי דורות בין משכילים, ציונים, המשפחות המכובדות (נוטאבלים) והרבנות הראשית. חכם דוד פיפאנו שימש בפועל רב העיר במשך כשנה עד הכרעת המאבק והזמנתו של הרב ד"ר מרדכי זאב (מרקוס) אהרנפרייז לשמש רבה של בולגריה. בשנת ה'תרס"ה פרצה שריפה גדולה בשאלוניקי, שכיילתה את רוב כתביו של חכם דוד פיפאנו, בתוכם כתשעה ספרים וקונטרסים. מכל מפעל חייו התורני, הצליח להציל רק מעט שבמעט. בשנת ה'תרע"ב עברה שאלוניקי לשליטה יוונית, תוך מעשי הרג שוד וביזה, שפגעו בקהילה היהודית. חכם דוד פיפאנו מצא מקלט בעיר סופיה בבולגריה, שם הוציא לאור בשנת תרע"ג את ספרו "אבני אפוד" - דינים ותשובות. בשנת ה'תרפ"א התמנה חכם דוד פיפאנו לרבה הראשי של בולגריה. בשנת ה'תרפ"ה הוציא לאור את ספרו "חגור האפוד" ואת ספר "שלשלת רבני שאלוניקי ורבני סופיה". חכם דוד פיפאנו נפטר לבית עולמו בשנת ה'תרפ"ה, והוא בן 74 בפטירתו, לפני 98 שנה, ומנוחתו כבוד בעיר סופיה.

החכם דוד פיפאנו בספרו חגור האפוד (סימן טט) בתוך תשובתו גבי גט לספרדי שנכתב בצורת האותיות לפי אחינו האשכנזים, דן גם אודות ספרדי בהנחת תפלין שנכתב לפי שיטת חכמי אשכנז, אם רשאי להניחם אם לאו. שהרי כידוע יש שלשה הבדלים עיקריים בתפלין בין האשכנזים לספרדים, בענין פרשיות פתוחות וסתומות, ובענין צורת האותיות, ובענין ליפוף הכריכות על הזרוע אם כלפי חוץ או כלפי פנים. והנה בענין ליפוף הרצועות, זה מוסכם אליבא דכולי עלמא שאינו מעכב. וכן בענין פרשיות פתוחות וסתומות, מוסכם כמעט אליבא דכולי עלמא שזה מעכב. אך בענין צורת האותיות, אמנם מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן לו ס"ב א) כתב בשם המהר"ם בן חביב ומהר"י מולכו, שתפלין בכתב אשכנזי פסולות לספרדי. ובשו"ת יוסף אומץ (סימן יא) הוסיף, שלפי זה אין לספרדים לקרות בספר תורה אשכנזי. אולם אביו של חכם דוד פיפאנו, הלא הוא רבי אברהם ברוך פיפאנו, הרב המגיה בספר פחד יצחק (מערכת מזוזה דף ע), כתב, שרוב הרה"ג רבי יעקב נוניס ואיס, רבה של ליוורנו, שאל את פי החיד"א מאיזה טעם פסלו הרבנים הנ"ל כתב אשכנזי לספרדים, והשיב לו כי ראה את דברי קדשם בהיותו נחוץ לדרכו מעיר לעיר ולא העמיק העיון בהם. והאמת כי מרן החיד"א עצמו בספר מעגל טוב (עמוד קנז) מספר, שבהיותו בהולנד ביקר בבית הכנסת של האשכנזים בשבת במנחה, והוזמן לפתיחת ההיכל, ונתנו לו עליה לספר תורה, וכיבדוהו כבוד גדול. ע"ש. הרי שהחיד"א עצמו עשה מעשה לעלות לספר תורה בכתב אשכנזי. וכך באמת למעשה, שמשום השינוי בצורת האותיות בין אשכנז לספרדי, אין לפסול, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכן מעשים בכל יום, וכמו שהכריע בספר חגור האפוד (שם), וכמבואר בשו"ת יביע אומר (ח"ב י"ד סימן כ, ח"ד אה"ע סימן יב אות ח, ח"ז א"ח סימן ג) ובשו"ת יחיה דעת (ח"ב סימן ג, וח"ד סימן ג) ובהליכות עולם (ח"ח עמוד רא).

יום שבת ט' בכסלו ה'תשפ"ג - 3 בדצמבר 2022 למנינם הילולת "חכם נתן סאלם" - מחכמי ורבני ארם צובא בירושלים

סחיטת תפוזים על סוכר

חכם נתן סאלם גיסו של רבי עזרא עטייה, משחר נעוריו גדל בין ברכי תלמידי החכמים, ומהם סיגל לעצמו מעשיהם הטובים ומידותיהם התרומיות. נודע כגדול בתורה ובעל מצות ומעשים טובים, בעל מידות טובות ותרומיות, עושה ומעשה להחזקת התורה ולומדיה. יסד וניהל קופת הכנסת